

مدل اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی: نقش عملکرد خانواده با میانجی‌گری نیازهای اساسی روان‌شناختی

تاریخ ارسال مقاله: 1401/09/07 تاریخ پذیرش نهایی: 1401/10/30

زهرا زینالی¹، علی زینالی^{2*}

مقاله پژوهشی

چکیده

مقدمه: شبکه‌های اجتماعی نقش بسیار مهمی در روابط افراد با یکدیگر ایفا می‌کنند و یکی از مؤلفه‌های بین فردی مؤثر بر بروز اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی خانواده و عملکرد جاری در آن است. از این رو، پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش عملکرد خانواده در اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی با میانجی‌گری نیازهای اساسی روان‌شناختی در دانش‌آموزان انجام شده است.

روش: این پژوهش توصیفی از نوع مطالعات همبستگی بود. جامعه آماری دانش‌آموزان دبیرستانی شهر ارومیه در سال تحصیلی 1400-1401 بودند که از این جامعه با استفاده از جدول مورگان و به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای تعداد 380 نفر انتخاب شده و مورد بررسی قرار گرفتند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه‌های اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی تورل و سرنکو (2012)، عملکرد خانواده اپشتاین و همکاران (2003) و نیازهای اساسی روان‌شناختی دسی و رایان (2000) استفاده شد. داده‌ها به کمک همبستگی پیرسون و تحلیل معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که عملکرد خانواده بر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی و نیازهای اساسی روان‌شناختی تأثیر مستقیم و معنادار دارد. همچنین نیازهای اساسی روان‌شناختی بر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی تأثیر معکوس و معناداری دارد. همچنین عملکرد خانواده از طریق میانجی‌گری نیازهای اساسی روان‌شناختی بر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی تأثیر غیرمستقیم و معناداری دارد ($P < /05$).

نتیجه‌گیری: افزایش عملکرد خانواده (نمره بالا نشان دهنده عملکرد ضعیف) موجب کاهش نیازهای اساسی روان‌شناختی در دانش‌آموزان شده که به نوبه خود باعث افزایش اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی می‌شود.

کلمات کلیدی: اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی، عملکرد خانواده، نیازهای اساسی روان‌شناختی.

1. کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران

2. دانشیار گروه روان‌شناسی، واحد خوی، دانشگاه آزاد اسلامی، خوی، ایران

* (نویسنده مسئول) zeinali@iaukhoy.ac.ir

Model of social networks Addiction: the role of family functioning with the mediation of basic psychological needs

Received: 2022/11/28 Accepted: 2023/01/20

Zahra Zeinali¹, Ali Zeinali^{2*}

Original Article

Abstract

Introduction: Social networks play a very important role in people's relationships with each other, and one of the interpersonal components affecting the start of an addiction to social networks is the family and its function. Therefore, the present research was conducted aiming at investigating the role of family functioning in social network addiction by mediating basic psychological needs in students.

Method: This study was a descriptive correlation research. The statistical population was composed of the high school students of Urmia in the academic year 2021-2022. From this population, a sample of 380 students was drawn. The selection was conducted through Morgan's table and cluster random sampling method. To collect data, Turel and Serenko's (2012) social network addiction, Epstein and colleagues' family functioning (2003), and Desi and Ryan basic psychological needs questionnaires (2000) were used. The data were analyzed using Pearson's correlation and structural equation analysis.

Findings: The results showed that family functioning has a direct and significant effect on addiction to social networks and a direct and significant effect on basic psychological needs. Also, basic psychological needs have an inverse and significant effect on addiction to social networks. Furthermore, family functioning has an indirect and significant effect on addiction to social networks through the mediation of basic psychological needs ($05/0 > P$).

Conclusion: The increase in family functioning (a high score indicates poor functioning) has reduced the basic psychological needs of students, which in turn increases addiction to social networks.

Keyword: social networks Addiction, family functioning, basic psychological needs.

1. M. A. in Educational Psychology, Department of Psychology, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran

2. Associate Professor, Department of Psychology, Khoy Branch, Islamic Azad University, Khoy, Iran.

*Corresponding Author: zeinali@iaukhoy.ac.ir

مقدمه

استفاده از اینترنت در سال‌های اخیر به عنوان منبع اصلی اطلاعات و یکی از باصرفه‌ترین راه‌های ارتباط در کشورهای مختلف بوده و در چند سال اخیر رواج بیشتری پیدا کرده است. به طوری که امروزه می‌توان ادعا کرد که اینترنت و استفاده از شبکه‌های اجتماعی¹ به عنوان یکی از مهمترین اجزای زندگی فردی و اجتماعی تبدیل شده است (دوراک²، 2018). حجم تحقیقات انجام شده تاکنون پیرامون وابستگی به شبکه‌های اجتماعی نشان دهنده آن است که نوعی اختلال روان‌شناختی - اجتماعی بوده و از مشخصه‌های آن تحمل، علائم کناره‌گیری، اختلالات عاطفی و از هم گسیختگی روابط اجتماعی است (فریس³، 2011). به طوری که پژوهش اوزلم و الکایاب⁴ (2021) در وابستگی به اینترنت در شرایط کرونا، هربرلین و آتکین⁵ (2021) در حوزه بازی‌های تلفن همراه و وابستگی به شبکه‌های اجتماعی، در کنار پژوهش‌های بو⁶ و همکاران (2021) و زو⁷ و همکاران (2021) در زمینه وابستگی به اینترنت و سایر پژوهش‌های مشابه، اهمیت و به روز بودن مسئله را نشان می‌دهد. از یک سوء افراط در استفاده از آن، انسان را به چالش کشیده و از سوی دیگر، فناوری اطلاعات و ارتباطات از اصلی‌ترین سرمایه‌گذاری‌های قرن جدید تلقی می‌گردد (شهبازی و همکاران، 1401). امروزه بالغ بر 533 میلیون نفر در سراسر دنیا از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند و زندگی روزمره خود را با آن سپری می‌کنند (گلپهار⁸ و همکاران، 2010) که در این میان تعداد 363 میلیون را نوجوانان تشکیل می‌دهند و درصد بالایی است و نشان دهنده میزان استفاده شبکه‌های اجتماعی در بین نوجوانان است. بنابراین تعداد زیادی از دانش‌آموزان با استفاده از این شبکه‌های اجتماعی با هم ارتباط برقرار کرده که میزان آن اگر بیشتر از ارتباط رودرو نباشد، کمتر نخواهد بود (کیوجا⁹، 2011). آمارها نشان داده‌اند که 33 درصد دانش‌آموزان مدارس، اوقات فراغت خود با حضور در شبکه‌های اجتماعی و از طریق اینترنت و نرم‌افزارهای مختلف تلفن همراه پر می‌کنند و بیشتر از این شبکه‌ها استفاده می‌کنند (نعیمی، 1396).

مسئله حضور دانش‌آموزان در شبکه‌های اجتماعی و استفاده زیاد از این شبکه‌ها در پی به وجود آمدن مشکلات تحصیلی در آن‌ها به یکی از دغدغه‌های امروزی اکثر خانواده و جامعه آموزشی تبدیل شده که می‌تواند تأثیر زیادی بر جنبه‌های جسمانی و روان‌شناختی دانش‌آموزان داشته باشد. بنابراین بررسی خانواده و نقش آن در شبکه‌های اجتماعی اهمیت زیادی دارد. به طوری که خانواده به عنوان اولین عامل حمایتی نوجوان می‌تواند تأثیر زیادی بر مشکلات رفتاری، روانی و شخصیتی او داشته باشد (حجتی و همکاران، 1401). عملکرد خانواده یکی از عوامل محیط خانواده است که سلامت و بهزیستی جسمانی، اجتماعی و هیجانی را در نوجوانان تحت تأثیر قرار می‌دهد. در واقع آنچه در درون خانواده روی می‌دهد و چگونگی عملکرد آن‌ها در خانواده یکی از عوامل مهم در کاهش خطرات و رویدادهای ناگوار زندگی است. با توجه به متغیرهای محیط خانوادگی، خانواده نقش اساسی در چندین حوزه مختلف شایستگی و سازگاری نوجوانان دارد (تیان¹⁰ و همکاران، 2019؛ پرزفونتس¹¹ و همکاران، 2019). عملکرد خانواده به عنوان منبعی بر تعامل نوجوانان با گروه همسالان خود اثرگذار است و در صورتی که رفتارهای خانواده با درگیری، انتقاد، توهین و

1. social network
2. Durak
3. Ferris
4. Ozlem & Alkayab
5. Haberlin & Atkin
6. Bu
7. Xu
8. Gulbahar
9. Kujath
10. Tian
11. Pérez-Fuentes

عدم علاقه باشد؛ وابستگی به شبکه‌های اجتماعی افزایش می‌یابد (حسیه¹ و همکاران، 2022؛ وو² و همکاران، 2021). در این راستا در پژوهشی لی³ و همکاران (2014) به این نتیجه دست یافتند که عواملی مانند نبود انسجام در خانواده، تنبیه فرزندان از طرف والدین، حمایت عاطفی و ضعیف والدین از فرزندان، تعارض‌های بین والد و کودک با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی رابطه معناداری دارد. سنورمانسی⁴ و همکاران (2014) در مطالعه دیگری گزارش کردند که عملکرد کلی خانواده و ابعاد واکنش عاطفی، حل مسئله، ارتباط و نقش‌ها با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. همچنین کاسیپ⁵ و همکاران (2019) در پژوهش خود نشان دادند که عملکرد خانواده و داشتن سبک دلبستگی از عوامل پیش‌بینی کننده مهم اعتیاد به شبکه‌های مجازی در نوجوانان هستند و واکنش عاطفی و نقش بیشترین میزان ارتباط را با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی دارند. هی⁶ (2022) در پژوهشی در زمینه خانواده و شبکه اجتماعی به این نتیجه دست یافت که سبک فرزندپروری، روابط خانوادگی و وضعیت اجتماعی و اقتصادی خانواده به طور خاص نقش مهمی در اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی دارد و ارتباط نزدیک خانواده می‌تواند وابستگی به شبکه‌های اجتماعی را کنترل کند.

احتمالاً یکی از متغیرهایی که می‌تواند نقش میانجی بین عملکرد خانواده بر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی داشته باشد، نیازهای اساسی روان‌شناختی⁷ است. به این صورت اگر نیازهای اساسی روان‌شناختی در محیط آموزشی برآورده نشود، عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تحت تأثیر قرار گرفته و کاهش می‌یابد. این نیازها بر مبنای نظریه خودتعیین شکل گرفته و به عنوان انرژی زیادی برای کمک به درگیری فعال با محیط زندگی، رشد و پرورش مهارت در فرزندان تعریف می‌شوند (رایان و دسی⁸، 2020؛ نواک⁹ و همکاران، 2021). براساس این نظریه، نیازهای اساسی روان‌شناختی عبارتند از: خودپیروی¹⁰، شایستگی¹¹ و ارتباط¹².

خودپیروی اشاره به آزادی و داشتن فرصت بیشتر برای انجام اعمال اشاره دارد. شایستگی به معنای تمایل برای مفید بودن در فعالیت‌های موردنظر و دستیابی به نتایج از قبل پیش‌بینی شده است مشخص می‌شود و ارتباط نیز اشاره به تمایل برای حمایت واقع شدن از طرف دیگران و اعتماد به افراد دیگر است (اکلیبر-پیلوت¹³ و همکاران، 2021؛ وینستین¹⁴ و همکاران، 2016). بر اساس نظریه خودتعیین‌گری، نیازهای اساسی روان‌شناختی، نیازهای اساسی و جهانشمول بوده و ارضای این نیازها با پیامدهای مثبت روان‌شناسی همراه است (مارتوس و سالی¹⁵، 2017). در این راستا در پژوهشی مشخص گردید در صورتی که نیازهای اساسی روان‌شناختی از جمله شایستگی، خودپیروی و خودمختاری برآورده شوند، احساس عزت نفس و خودارزشمندی در فرد شکل می‌گیرد؛ اما در صورت ممانعت و برآورده نشدن این نیازها، فرد درکی ضعیف، منفی و انتقادآمیز نسبت به خود و جنبه‌های اجتماعی خواهد داشت و این امر فرد را در برابر آسیب‌های اجتماعی از جمله وابستگی به شبکه‌های اجتماعی قرار می‌دهد (رایان و همکاران، 2019؛

1. Hsieh
2. Wu
3. Li, Garland & Howard
4. Şenormancı
5. Cacioppo
6. He
7. basic psychological needs
8. Ryan & Deci
9. Novak
10. autonomy
11. Competence
12. relatedness
13. Auclair-Pilote
14. Weinstein
15. Martos & Sally

یونانو¹ و همکاران، 2017). پاپالیا و اولدوز² (2010) در پژوهش خود گزارش کردند بیشتر نوجوانان به والدین خود احساس مثبتی دارند و در موضوعات عمده علائق مشترکی داشته و به دنبال تأیید والدین هستند؛ البته این به معنای رابطه تعاملی بدون استرس نبوده و ریشه تعارضات آن در حوزه ارضای رضایت بخش نیازهای روان‌شناختی از جمله استقلال و احساس کفایت است و این می‌تواند ارتباط عملکرد خانواده با نیازهای روان‌شناختی نوجوانان با سلامت روان و اعتیاد به فضای مجازی را تأیید کند. ریو و تسنگ³ (2011) در پژوهش دیگری نشان دادند که نیازهای روان‌شناختی به عنوان منبع احساسات مثبت می‌تواند در ایجاد رفتارهای مثبت و سازگارانه نقش ایفا کنند و استفاده از شبکه‌های اجتماعی را کاهش می‌دهند؛ زیر بر اساس نظریه خودتعیین‌گری برای عملکرد درست نیاز به بافت و محیط مناسب است و خانواده نقش اساسی در این زمینه ایفا می‌نماید و محیط‌هایی که برای خودپیروی، شایستگی و ارتباط بیشتر تأکید دارند، میزان وابستگی به شبکه‌های اجتماعی و استفاده زیاد از اینترنت را کاهش می‌دهند. ژن⁴ و همکاران (2017) در پژوهش خود نشان دادند دانش‌آموزانی که قادر به ارضای نیازهای اساسی خود هستند، رهایی را تجربه می‌کنند و از فشارهای نامطلوب بیرونی احساس استقلال دارند. در چنین حالتی محیط‌های غنی و عملکرد خانواده مطلوب می‌تواند به ارضای نیازهای اساسی مثبت منجر شده و وابستگی به شبکه‌های اجتماعی را کاهش دهد. امین و همکاران (1401) در مطالعه دیگری گزارش کردند که الگوهای ارتباطی خانواده، سبک‌های والدگری و شایستگی اجتماعی، می‌تواند بر وابستگی به شبکه‌های مجازی اثر بگذارد.

با توجه به اینکه نوجوانی دوره آسیب‌پذیری نسبت به مشکلات و پدیده‌های اجتماعی است؛ مطالعه شبکه‌های اجتماعی به عنوان یکی از وقایع در در زندگی اجتماعی و تحصیلی نوجوانان امری مهم به شمار می‌رود. رسانه‌های اجتماعی شامل وب‌سایت‌های اجتماعی بخش جدایی‌ناپذیر از زندگی دانش‌آموزان بوده و می‌توانند برای انجام تکالیف و کارهای تحصیلی خود از آن استفاده کنند و اما استفاده نادرست از آن برای نوجوانان مشکل‌آفرین است و می‌تواند مشکلات تحصیلی زیادی را برای آن‌ها به وجود آورد. همچنین دوره آسیب‌پذیری نسبت به اثرات وقایع و پدیده‌های اجتماعی است، مطالعه شبکه‌های اجتماعی در زندگی اجتماعی و تحصیلی نوجوانان امر مهمی به شمار می‌آید. اهمیت این تحقیق از آن جهت است که می‌توان از طریق مدل به دست آمده کمک شایانی به جلوگیری از شیوع این نوع وابستگی نمود و در نهایت به ارتقای سطح بهداشت روانی دانش‌آموزان کمک کرد. با توجه به اینکه کشور ما جزء کشورهایی است که ورود به شبکه‌های اجتماعی با تأخیر انجام شده است؛ اما رشد بی‌رویه‌ای در مقایسه با برخی از کشورها داشته که این نشان از کم توجهی خانواده‌ها به رفتارهای اشتباه فرزندان، عدم توجه به نیازهای روان‌شناختی آن‌ها است. از سویی سرعت فزاینده نفوذ شبکه‌های اجتماعی در جوامع سبب می‌شود تا تحقیقات در این زمینه بیشتر انجام گردد. همچنین این پژوهش دارای نتایج کاربرد بوده و می‌تواند توسط روان‌شناسان و مشاوران در مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی جهت پیشگیری از وابستگی به شبکه‌های اجتماعی استفاده گردد.

با توجه به این مبانی نظری و تجربی پژوهش بررسی تأثیر عملکرد خانواده و نیازهای اساسی روان‌شناختی در وابستگی و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در دانش‌آموزان می‌تواند نقش مهمی را ایفا کرده و لزوم انجام پژوهش حاضر را نشان دهد؛ لذا بر این اساس هدف اساسی پژوهش حاضر این است که عملکرد خانواده می‌تواند از طریق نیازهای اساسی روان‌شناختی در کاهش اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی نقش داشته باشد.

1. Unanue
2. Papalia & Olds
3. Reeve & Tseng
4. Zhen

روش

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش پژوهش توصیفی - همبستگی از نوع معادلات ساختاری است. جامعه آماری دانش‌آموزان دبیرستانی شهر ارومیه در سال تحصیلی 1401-1400 بودند که تعداد آن‌ها بر اساس گزارش اداره آموزش و پرورش 10286 نفر است که از این جامعه با استفاده جدول مورگان و به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای تعداد 380 نفر انتخاب شده و مورد بررسی قرار گرفتند. به طوری که ابتدا دو ناحیه آموزش و پرورش انتخاب شده و بعد از هر ناحیه تعداد 3 دبیرستان دخترانه و 3 دبیرستانه پسرانه به صورت تصادفی انتخاب شده و سپس از بین مدارس، از هر کدام دو رشته تجربی و ریاضی و در نهایت 12 کلاس به عنوان نمونه بررسی شدند. معیارهای ورود به پژوهش اشتغال به تحصیلی در دوره دوم متوسطه مدارس شهر ارومیه و تمایل برای شرکت در پژوهش و ملاک‌های خروج از پژوهش نیز عدم دقت در تکمیل پرسش‌نامه‌ها بود. ملاحظات اخلاقی نیز شامل بی‌نام بودن ابزارهای پژوهش، محرمانه بودن اطلاعات و عدم تضاد محتوای پژوهش با ارزش‌های اخلاقی، فرهنگی و دینی جامعه بود. در این پژوهش 380 دانش‌آموز دبیرستانی حضور داشتند. به طوری که 47/23 درصد دختر و 52/70 درصد پسر بودند. از میان آن‌ها 34/20 درصد در پایه دهم، 31/75 درصد در پایه یازدهم و 34/05 درصد نیز در پایه دوازدهم مشغول به تحصیل بودند. میانگین سنی شرکت‌کنندگان دختر و پسر نیز به ترتیب 17/23 و 17/89 بود.

ابزارهای پژوهش

الف) پرسش‌نامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی¹: این پرسش‌نامه توسط تورل و سرنکو (2012) تهیه شده و برای سنجش وابستگی فرد به شبکه‌های اجتماعی مورد استفاده قرار می‌گیرد. این پرسش‌نامه شامل 11 سؤال بوده و سه مؤلفه عادت، اعتیاد و درگیری بالا را اندازه‌گیری می‌کند. به طوری که مقوله عادت (3 ماده)، اعتیاد (5 ماده) و درگیری بالا (3 ماده) است که بر اساس مقیاس 7 درجه‌ای لیکرت نمره‌گذاری می‌شود. تورل و سرنکو (2012) روایی ساختاری این ابزار را با دانش‌آموزان مطالعه کردند که تمام ماده‌ها روی سازه مورد نظر بار عاملی بالای 0/60 داشتند. در پژوهشی بر تعیین اعتبار و روایی مقیاس از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد که نشان از برازندگی مناسب مدل با داده‌ها بود (احمدی و زینالی، 1397). همچنین پایایی این پرسش‌نامه به روش آلفای کرونباخ برای عادت، اعتیاد و درگیری بالا به ترتیب 0/85، 0/87 و 0/75 به دست آمده است (احمدی و زینالی، 1397).

ب) پرسش‌نامه عملکرد خانواده²: این مقیاس برای ارزیابی عملکرد خانواده با عنوان توصیف مدل مک مستر از عملکرد خانواده طراحی شده است. این ابزار توسط اپشتاین و همکاران (2003) طراحی شده و شامل 53 سؤال و 7 گویه است که 6 بعد خانوادگی و یک بعد عملکرد کلی در خانواده را می‌سنجد. سنجش خانوادگی مک مستر شامل 6 بعد حل مشکل، 2- ارتباطات، 3- نقش‌ها، 4- واکنش‌های عاطفی، 5- آمیزش (درگیری) عاطفی و 6- کنترل رفتار و یک مقیاس کلی است که به صورت کاملاً موافقم نمره 1، موافقم نمره 2، مخالفم نمره 3 و کاملاً مخالفم نمره 4 مشخص می‌نماید. برای نمره‌گذاری تمام پاسخ‌ها از یک تا چهار کدگذاری می‌شوند. نمره بالاتر نشان دهنده کارکرد ناسالم است و نمره پایین‌تر کارکرد سالم خانواده را نشان می‌دهد. یوسفی (1391) روایی همگرایی این مقیاس را با پرسش‌نامه الگوهای ارتباطی، پرسش‌نامه کانون مهار، خرده مقیاس‌های واکنش عاطفی و امتزاج با دیگران به ترتیب 0/41/43، 0/36 و 0/46- به دست آورد که در سطح 0/001 معنادار بود. در پژوهشی بارانی و ماکس (2005) روایی این پرسش‌نامه مورد تأیید قرار دادند. همچنین در ایران زاده محمدی و ملک خسروی (1385) پایایی پرسش‌نامه را به روش آلفای کرونباخ 0/94 گزارش کردند.

1. Social Networking Website Addiction Scale

2. Family Assessment Device (FAD)

ج) پرسش‌نامه نیازهای اساسی روان‌شناختی¹: این مقیاس توسط دسی و رایان (2000) تدوین شده و سه مؤلفه خودپیروی، نیاز به شایستگی و ارتباط است و شامل 21 سؤال بوده که به صورت 7 درجه‌ای لیکرت نمره گذاری می‌شود. به طوری که نمره بین 21 تا 42 نشان می‌دهد ارضای نیازهای پایه در فرد پایین است. نمره بین 42 تا 105 نشان می‌دهد ارضای نیازهای پایه در فرد متوسط است و نمره بالاتر از 105 نشان می‌دهد که ارضای نیازهای پایه در فرد بالا است. زیر مقیاس خودپیروی شامل سؤالات 17، 14، 11، 8، 4، 1 و 20؛ زیر مقیاس شایستگی شامل سؤالات 15، 13، 10، 5، 3 و 19 و زیر مقیاس ارتباط شامل سؤالات 2، 6، 7، 9، 12، 16، 18 و 21 است. روایی صوری این پرسش‌نامه مورد تأیید قرار گرفته و پایایی آن به روش آلفای کرونباخ برای خودپیروی، شایستگی و ارتباط به ترتیب 0/63، 0/81 و 0/59 به دست آمده است (اسماعیلی شهنا و همکاران، 1399).

برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از روش آماری توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار SPSS.21 و ایموس (Amos) استفاده گردید.

یافته‌ها

در این قسمت شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش ارائه می‌شوند. در جدول 1 این شاخص‌ها ارائه شده‌اند که نشان می‌دهند داده‌ها از پراکندگی لازم جهت انجام مدل‌یابی معادلات برخوردارند.

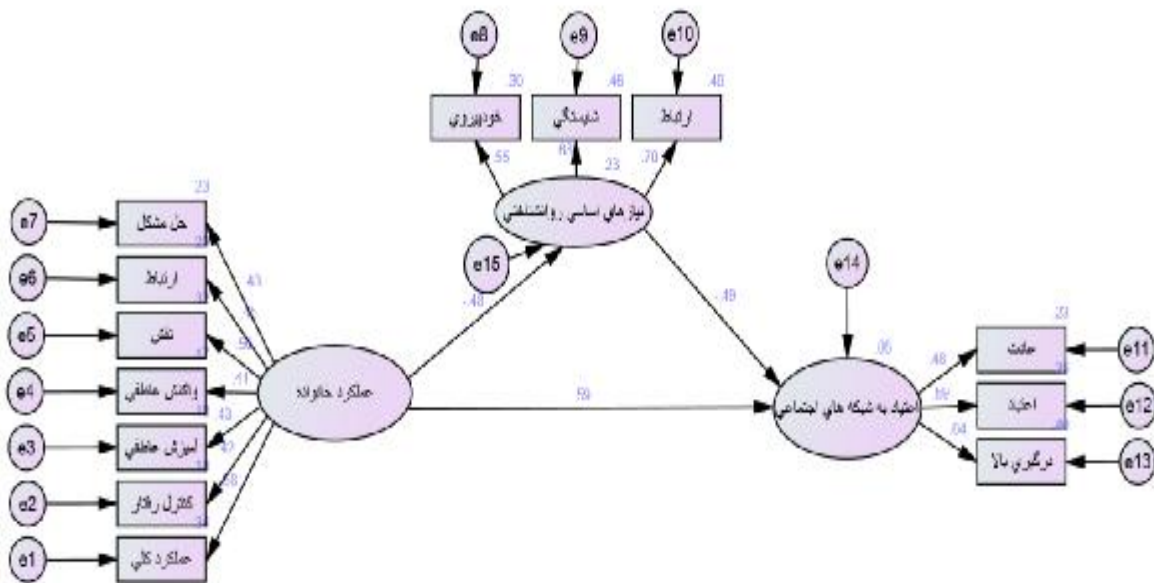
جدول 1: شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف استاندارد
عادت	3	21	11/58	3/44
اعتیاد	6	23	15/49	4/68
درگیری بالا	4	20	13/51	3/82
اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی	20	61	40/58	8/89
نیاز به خودپیروی	17	45	30/62	7/15
نیاز شایستگی	10	44	25/86	6/65
نیاز ارتباط	17	48	32/70	6/34
نیازهای اساسی روان‌شناختی	55	129	89/18	15/68
حل مشکل	5	20	12/56	4/72
ارتباط	6	21	14/19	3/99
نقش‌ها	12	33	24/53	4/04
واکنش عاطفی	10	24	19/59	3/06
آمیزش عاطفی	9	31	20/16	3/41
کنترل رفتار	18	34	29/27	4/52
عملکرد کلی	13	35	25/58	4/94
عملکرد خانواده	105	183	145/92	16/77

در مدل‌یابی علی، شامل تحلیل مسیر، تحلیل عاملی تأییدی و مدل‌یابی معادلات ساختاری، توزیع متغیرها باید هم به صورت تک متغیری و هم چندمتغیری نرمال باشند. برای بررسی نرمال بودن تک متغیری توزیع داده‌ها، قدر مطلق چولگی و کشیدگی متغیرها به ترتیب نباید از 3 و 10 بیشتر باشد (کلاین، 2011). در جدول 2-4، چولگی و کشیدگی متغیرها نشان داده شده‌اند. با توجه به این جدول، قدر مطلق چولگی تمام متغیرها کمتر از 3 و قدر مطلق کشیدگی تمام متغیرها نیز کمتر از 10 است؛ بنابراین توزیع داده‌ها نرمال است. برای بررسی نرمال بودن چندمتغیری داده‌ها از ضریب کشیدگی استاندارد شده ماردیا و نسبت بحرانی استفاده می‌شود. بر اساس متخصصان روان‌سنجی مقادیر نسبت بحرانی بزرگ‌تر از 2/58 به عنوان تخطی از فرض نرمال بودن چند متغیره تلقی می‌شود (کلاین، 2011). بر این اساس مقدار ضریب ماردیا، 2/98 و نسبت بحرانی آن، 1/47 است. لذا می‌توان

1. Psychological Needs Questionnaire

نتیجه گرفت که فرضیه نرمال بودن چند متغیره رعایت شده است. برای بررسی استقلال باقیمانده‌ها، از آماره دوربین-واتسون استفاده شد که مقدار آن برابر با $1/54$ بود که بین $1/50$ تا $2/50$ است و این نتیجه نشان می‌دهد که پیش‌فرض استقلال باقیمانده‌ها رعایت شده است و همبستگی چشمگیری بین خطاها وجود ندارد. بررسی شاخص VIF (بیشتر از 10) و شاخص تحمل (کمتر از 0/1) نشان داد که شاخص‌های VIF و تحمل در هر یک از متغیرهای پیش‌بین در حد مطلوب است و بین متغیرهای پیش‌بین همبستگی‌های بزرگ وجود ندارد و هم‌خطی جدی مشهود نیست. (هر چه پارامتر تحمل به عدد یک نزدیک‌تر باشد، احتمال وجود هم‌خطی چندگانه کمتر است).

شکل 1. مدل آزمون شده اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در دانش‌آموزان

با توجه به شکل 1، عملکرد خانواده و نیازهای اساسی روان‌شناختی در مجموع 86 درصد از واریانس اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی را پیش‌بینی می‌کنند. در جدول 2 نتایج مربوط به ضرایب اثرات مستقیم گزارش شده است.

جدول 2. اثرات مستقیم مدل آزمون شده پژوهش

مسیر	اثر مستقیم	آماره t	سطح معناداری
به روی اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی از طریق نیازهای اساسی روان‌شناختی	-0/49	-4/71	0/001
عملکرد خانواده	0/59	5/31	0/001
به روی نیازهای اساسی روان‌شناختی از طریق عملکرد خانواده	-0/48	-5/22	0/001

با توجه به جدول 2، اثر مستقیم نیاز اساسی روان‌شناختی (-0/49) و عملکرد خانواده (0/59) بر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی معنادار است. همچنین اثر مستقیم عملکرد خانواده (-0/48) به نیازهای اساسی روان‌شناختی منفی و معنادار است.

جدول 3: شاخص‌های نیکویی برازش مدل آزمون شده پژوهش

شاخص‌های برازش مطلق			
شاخص	GFI	AGFI	SRMR
مقدار به دست آمده	0/90	0/84	0/04
حد قابل پذیرش	بیشتر از 0/90	بیشتر از 0/80	کمتر از 0/05
شاخص‌های برازش تطبیقی			
شاخص	CFI	NFI	NNFI
مقدار به دست آمده	0/80	0/90	0/90
حد قابل پذیرش	بیشتر از 0/90	بیشتر از 0/90	بیشتر از 0/90
شاخص‌های برازش تعدیل یافته			
شاخص	X ² /df	PNFI	RMSEA
مقدار به دست آمده	2/33	0/60	0/05
حد قابل پذیرش	کمتر از 3	بیشتر از 0/60	کمتر از 0/08

با توجه به مندرجات جدول 3 مدل آزمون شده پژوهش از برازش خوبی برخوردار است. یکی از ویژگی‌های روش مدل‌یابی معادلات ساختاری، برآورد اثرات غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر است. این ویژگی به پژوهشگران این امکان را می‌دهد تا نقش میانجی متغیرها را در مدل مورد بررسی قرار دهند. از روش آزمون سوبل برای تعیین معناداری مسیرهای غیرمستقیم استفاده گردید. در جدول نتایج مدل‌یابی معادلات ساختاری برای بررسی اثرات غیرمستقیم گزارش شده است.

جدول 4. نتایج آزمون سوبل برای بررسی نقش میانجی نیازهای اساسی روان‌شناختی در رابطه بین عملکرد خانواده بر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی

متغیر	ضریب مسیر متغیر پیش‌بین و میانجی a	ضریب مسیر متغیر میانجی و ملاک b	Z سوبل	خطای استاندارد	سطح معناداری
اثر غیرمستقیم عملکرد خانواده - نیاز روان‌شناختی - اعتیاد شبکه اجتماعی	-0/483	-0/487	3/63	0/06	0/0002

با توجه به مندرجات جدول 4، اثر غیرمستقیم عملکرد خانواده از طریق نیازهای اساسی روان‌شناختی بر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در سطح 0/01 معنی دار است. با توجه به این یافته، فرضیه چهارم تأیید می‌گردد و می‌توان گفت که عملکرد خانواده از طریق نیازهای اساسی روان‌شناختی بر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در دانش‌آموزان اثر غیرمستقیم دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته تحقیق نشان داد که عملکرد خانواده بر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در دانش‌آموزان اثر مستقیم و مثبت دارد. به عبارتی با افزایش عملکرد خانواده (نمره بالاتر نشان دهنده عملکرد ضعیف خانواده است)، میزان اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی دانش‌آموزان

افزایش می‌یابد. در واقع عملکرد خانواده مطلوب میزان اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی را کاهش می‌دهد. این یافته با نتایج پژوهش‌های غفوری و حقایق (1400) و هی (2020) و آروز و همکاران (2020) مطابقت دارد. به طوری که در مطالعات خود به این نتیجه دست یافتند که عملکرد نامطلوب خانواده باعث افزایش اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در دانش‌آموزان می‌شود. در تبیین این یافته می‌توان گفت عملکرد هر خانواده در ارتباط و نحوه برخورد اعضای خانواده و فرزندان با مسائل فردی و اجتماعی در جامعه تأثیر دارد. ارتباطات خانوادگی در خانواده، واکنش عاطفی و آمیزش عاطفی از جمله مؤلفه‌هایی است که در تعیین عملکرد خانواده بر گرایش فرد به سوی اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی تأثیر دارد. به طوری که در خانواده‌هایی که والدین دارای نگرش متضاد در ارتباط با اصول انضباطی فرزند خویش داشته و از راهبردهای مثبت والدگری استفاده نمی‌کنند و نظارت کافی بر فرزندان خود ندارند و کنترل نمی‌کنند و نقش هر یک از اعضای خانواده به صورت کامل مشخص نشده است؛ خطر ابتلاء به رفتارهای بیرونی مانند گرایش و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی را افزایش می‌دهند (غفوری و حقایق، 1400).

شبکه‌های اجتماعی موجب شده پدر و مادر و فرزندان مدت زیادی از وقت شان را کنار هم اما دور از هم باشند. تداوم این روش به مرور تمایل اعضا خانواده برای گفت و گو را کاهش می‌دهد. از طرفی سرگرمی پدر و مادرهای امروزی و بچه‌ها نسبت به قبل بیشتر شده که این امر حرف‌های مشترک آن‌ها را کاهش و در نتیجه رغبت شان را برای گفت و گوهای خانوادگی کم کرده است. امروزه شکل رابطه‌ها نیز تغییر کرده و تلفن و پیامک چه نوشتاری و چه تصویری جایگزین دیدارها شده است خانواده‌ها دیگر این خلا را احساس نمی‌کنند که ساعتی مشترک را برای دور هم جمع شوند و با یکدیگر در خصوص مسایل مختلف گفت و گو کنند و لذا همه این عوامل باعث شده که عملکرد خانواده کاهش یابد و در واقع کارکرد نامطلوب خانواده باعث افزایش اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی می‌شود (آروز و همکاران، 2020).

در خانواده‌هایی که بر مبنای روابط بر شنیدن نظرات و عقاید متفاوت است، می‌توان شاهد رشد و بروز صمیمیت در افراد بود. در واقع تشویق حس مسؤلیت‌پذیری، اهمیت دادن به نیازهای نوجوان، ارتباط دوطرفه گرم، توجه همراه با احترام و مشخص شدن نقش‌ها، استقلال و احترام به عقاید، در جهت رشد اعتماد به نفس که با خصوصیات افراد خلاق همسویی دارد، از زمینه‌های مناسب برای ظهور و رشد صمیمیت در خانواده‌ها است؛ بنابراین در چنین خانواده‌هایی وابستگی به شبکه‌های اجتماعی کمتر وجود دارد. به طوری که در این خانواده‌ها اعتقاد بر این است که برنامه شخصی باید هماهنگ با دیگری اعضای خانواده باشد و اعضای خانواده در همه مسائل زندگی با هم مشورت کرده و در نتیجه در چنین فضایی، فرزندان کمتر به سمت وابستگی بیش از حد به شبکه‌های اجتماعی می‌روند (هی، 2020).

یافته دیگر تحقیق نشان داد که عملکرد خانواده بر نیازهای اساسی روان‌شناختی در دانش‌آموزان اثر معکوس و منفی دارد. به عبارتی با افزایش عملکرد خانواده (نمره بالاتر نشان دهنده عملکرد ضعیف خانواده است)، میزان نیازهای اساسی روان‌شناختی در دانش‌آموزان کاهش می‌یابد. در واقع عملکرد خانواده مطلوب میزان نیازهای اساسی روان‌شناختی را افزایش می‌دهد. این یافته با نتایج پژوهش‌های پاپالیا و اولدوز (2010) مطابقت دارد.

در تبیین این یافته می‌توان گفت هر چه عملکرد خانواده با اشکال بیشتری در زمینه (ارتباط اعضای خانواده با یکدیگر، تعارض نقش، واکنش عاطفی و آمیزش عاطفی و کنترل رفتار) مواجه باشد، سطح ارضای نیازهای اساسی روان‌شناختی از جمله شایستگی، ارتباط و خودمختاری کاهش می‌یابد. بنابراین والدین با عملکرد خود در چارچوب خانواده نقش مهمی در نیازهای اساسی روان‌شناختی دارند و در واقع عملکرد مطلوب خانواده می‌تواند نقش مهمی در نیاز شایستگی و ارتباط داشته باشند. در این راستا در هنگام بروز مشکل روحی، خانواده می‌تواند هر یک از اعضا را حمایت کرده و استرس را کاهش دهد؛ به همین دلیل خانواده با ایفای نقش مناسب و به موقع نیاز به ارتباط فرد با دیگران را ارضاء می‌کند و از تنش‌های فرد می‌کاهد. در مقابل فرد از حمایتی که دریافت می‌کند، دلگرم شده و مشکلاتش کاهش می‌یابد و بهتر می‌تواند نیازهای اساسی خود را ارضا کند. بنابراین خانواده با

فراهم کردن فرصت ابراز استقلال و احساس کنترل در فرزندان به شایستگی آن کمک کرده و باعث بهبود نیاز اساسی بنیادین شایستگی شده و توانایی فرد برای انجام عمل محول را بیشتر می‌کند (پاپالیا و اولدوز، 2010).

در تبیین دیگری می‌توان گفت خانواده و الگویی که اعضای خانواده در ارتباطات خود دارند، در تنظیم رفتار، هیجانات و سلامت روان افراد نقش دارد. در واقع زندگی در خانواده‌ای که در آن فرد احساس صمیمیت دارد و در تصمیمات نقش تعیین کننده دارد و نقش خود را مشخص شده می‌داند و به ایفای مناسب نقش خود می‌پردازد و در خانواده مشورت می‌کند و در گفتگوها شرکت داده می‌شود؛ بیشتر احساس خودپرویی و شایستگی کرده و در درون خانواده احساس ارتباط و پیوند دارد؛ بنابراین ارتباط نقش و عملکرد خانواده با نیازهای اساسی روان‌شناختی دور از انتظار نخواهد بود.

یافته دیگر تحقیق نشان داد که نیازهای اساسی روان‌شناختی بر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در دانش‌آموزان اثر معکوس و منفی دارد. به عبارتی با افزایش نیازهای اساسی روان‌شناختی، میزان اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی دانش‌آموزان کاهش می‌یابد. این یافته با نتایج پژوهش‌های ریو و تسنگ (2011)، یونانوو همکاران (2017) و امین و همکاران (1401) مطابقت دارد. به طوری که در مطالعات خود به این نتیجه دست یافتند که نیازهای اساسی روان‌شناختی به عنوان منبعی از احساسات مثبت شامل شایستگی، خودپرویی و ارتباط می‌توانند در ایجاد و تقویت رفتارهای مثبت و سازگارانه تحصیلی نقش ایفا کنند و استفاده از شبکه‌های اجتماعی را کاهش دهند؛ زیرا بر اساس نظریه خود تعیین‌گیری برای عملکرد بهینه نیاز به بافت مناسب است و خانواده به عنوان بافت اساسی در زندگی نوجوانان نقش ایفا می‌کند. در واقع محیط‌های حامی خودپرویی، یعنی محیط‌هایی که بر ابتکار عمل تأکید می‌کنند، موجب برآورده شدن این سه نیاز روان‌شناختی اساسی شده و می‌تواند مشکلات فضای مجازی را کاهش دهند.

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت ناکامی نیازهای اساسی روان‌شناختی، احساس عدم کنترل بر امور و عدم توانمندی برای خلق موقعیت‌های خوشایندتر را در پی دارد. در چنین حالتی فرد تصور می‌کند نه تنها توانایی خلق پیامدهای مطلوب را ندارد، برای حمایت شدن از سوی دیگران ارزشی نداشته و قادر به جهت‌دهی و تنظیم زندگی خود هم نیست. این ادراکات منفی موجب احساس درماندگی شده و عامل خطر بر جسته‌ای برای جنبه‌های گوناگون منفی در زندگی بوده و باعث افزایش و وابستگی بیش از حد به شبکه‌های اجتماعی می‌شود (یونانوو همکاران، 2017). احساس خودمختاری می‌تواند در فرد یک شخصیت سالم و منسجم و غیر وابسته به دیگران ایجاد کند و همین نکته می‌تواند فرد را در مقابل آسیب‌ها و چالش‌ها توانمند کند و بر همین اساس در برابر گرایش به اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی نیز محافظت می‌کند. اگر فردی احساس خودمختاری داشته باشد حس اعتماد به نفس و حرمت نفس نیز خواهد داشت و نیازی به اعتیاد و استفاده زیاد از شبکه‌های اجتماعی به عنوان یک مکانیسم دفاعی را نمی‌بیند. همچنین حمایت‌های اجتماعی و دوست داشته شدن توسط دیگران علاوه بر تأمین سلامت و بهزیستی افراد می‌تواند از انزوا و تنهایی فرد جلوگیری کرده و میزان اعتیاد و عادت بیشتر فرد به شبکه‌های اجتماعی را کاهش دهد. به طوری که ارتباط داشتن با دیگران می‌تواند سلامت فردی و اجتماعی فرد را تضمین کرده و از کجروی‌های اجتماعی مصون نگه دارد. همچنین بر اساس نظریه شناخت اجتماعی بندورا، افرادی که خودمختاری و ارتباط بیشتری دارند و حمایت‌های اجتماعی بیشتری از محیط دریافت می‌کنند، خودپرویی بالایی داشته و این می‌تواند نقش مهمی در امتناع از گرایش فرد به اعتیاد شبکه‌های اجتماعی داشته باشد (ریو و تسنگ، 2011).

یکی از نظریه‌هایی که از این یافته حمایت می‌کند نظریه شناخت اجتماعی بندورا (2007) است. براساس این نظریه افرادی که خودمختاری و ارتباط بیشتری دارند و حمایت‌های اجتماعی بیشتری از محیط دریافت می‌کنند، شایستگی و خودکارآمدی بالاتری را نیز تجربه می‌کنند و این خودکارآمدی می‌تواند از وابستگی به شبکه‌های اجتماعی، کمک کند. از سویی هر اندازه نیازهای ارتباط در دانش‌آموزان ارضاء شود، احساس امنیت اجتماعی بیشتر خواهد بود و لذا این خودمختاری و ارتباط با دیگران

باعث می‌شود تعاملات اجتماعی مثبتی با دیگران شکل گرفته و کمتر گرایش به وابستگی به شبکه‌های اجتماعی داشته باشد (امین و همکاران، 1401).

یافته دیگر تحقیق نشان داد که عملکرد خانواده از طریق نیازهای اساسی روان‌شناختی بر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در دانش‌آموزان اثر غیرمستقیم و منفی دارد. به عبارت دیگر با افزایش عملکرد خانواده در دانش‌آموزان، نیازهای اساسی روان‌شناختی کاهش یافته و این امر نیز باعث کاهش اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در آن‌ها می‌شود. این یافته با نتایج پژوهش ژن و همکاران (2017)، لی و همکاران (2021)، آروز و همکاران (2020) و مطابقت دارد. به طوری که در پژوهش هر چه عملکرد خانواده بهتر و مطلوب باشد، نیازهای اساسی روان‌شناختی بهبود یافته و لذا میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی کاهش می‌یابد.

با توجه به اینکه یکی از منابع نیازهای اساسی روان‌شناختی خانواده است، از دیدگاه نظریه پردازان تعامل خانواده، والدینی که ارزش‌های مشخص ندارند و کمتر ابراز محبت می‌کنند یا مادرانی که آرامش روانی ندارند و کنترل کمی بر کودکانشان دارند، فرزندان پرورش می‌دهند که معمولاً در دوره نوجوانی در معرض مشکلات متعدد قرار می‌گیرند. لذا این نیازهای اساسی روان‌شناختی و دریافت حمایت‌های اجتماعی از سوی خانواده موجب خوشایندسازی محیط و اجتماع برای نوجوان می‌شود و فرد سعی در درگیر شدن در تعاملات اجتماعی واقعی می‌نماید و از این رو احساس امنیت اجتماعی بیشتری می‌کند و وابستگی کمتری به شبکه‌های اجتماعی دارد (ژن و همکاران، 2017). هنگامی که والدین و خانواده‌ها، دید مثبتی نسبت به عملکرد فرزندان شان داشته باشند و نسبت به توانایی‌های آن‌ها مطمئن بوده و برای فردیت و استقلال آن‌ها ارزش قائل شوند؛ فرزندان نیز باورهای انگیزشی مثبت خواهند داشت و بهتر می‌توانند نیازهای اساسی خود از جمله ارتباط، شایستگی و خودپیروی را ارضاء کنند؛ اما در خانواده دارای سوء عملکرد رفتاری نیازهای اساسی روان‌شناختی از طریق راهبردهای هیجان مدار و قهری سرکوب شده و گرایش فرزندان به محیط خارج از خانواده را تقویت می‌کند. کنترل منفی در خانواده‌های دارای سوء عملکرد حل مسئله منجر به کاهش نیازهای اساسی روان‌شناختی در فرزندان می‌شود؛ چرا که براساس نظر نظریه پردازان سیستمی، خانواده یک سیستم است. سیستمی که در آن اعضا بر هم تأثیر گذاشته و از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند و تعاملات الگوهایی را به وجود می‌آورند مبنی بر این که چطور، چه وقت و با چه کسی ارتباط برقرار شود. عملکرد خانواده از طریق الگوهای مرادیه‌ای صورت می‌گیرد اما ناکارآمدی، به الگوهای غیرسودمند و تعاملات همراه با استرس و کاهش نیازهای اساسی منجر شده و باعث افزایش شبکه‌های اجتماعی می‌شود (لی و همکاران، 2021). بنابراین خانواده‌های دارای سوء عملکرد یا عملکرد خانوادگی نامطلوب دارای نیازهای اساسی روان‌شناختی پایین در فرزندان ایجاد کرده و به راحتی نمی‌توانند فشارهای اجتماعی ناشی از دوستان و همسالان‌شان را کاهش دهند و لذا بیشتر به سمت اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی کشانده می‌شوند.

با توجه به اینکه این پژوهش در ارومیه انجام گرفته و ابزار جمع‌آوری داده‌ها مقیاس‌های خودگزارش‌دهی بود؛ لذا در تعمیم‌پذیری آن باید احتیاط نمود و می‌توان با گسترش چنین پژوهش‌هایی در سطوح ملی، قابلیت تعمیم‌پذیری آن را افزایش داد. همچنین متغیرهای جمعیتی از جمله جنسیت و سن نیز می‌توانند در مدل نقشی مؤثر داشته باشند که در تحقیقات بعدی می‌توان به آن‌ها توجه نمود. در عین حال با توجه به یافته‌های این تحقیق، نقش متغیرهای عملکرد خانواده و نیازهای اساسی روان‌شناختی در تبیین وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مدنظر قرار گیرد و از طریق بهبود عملکرد خانواده و نیازهای اساسی روان‌شناختی، نسبت به اصلاح وابستگی به شبکه‌های اجتماعی اقدام گردد. همچنین در مدارس با توجه به گسترش فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی، ضرورت نحوه استفاده و خطرات و منافع برای دانش‌آموزان در قالب بروشور، کتابچه و... در اختیار همه دانش‌آموزان قرار داده و در قالب یک درس در کتاب‌ها گنجانده شود.

تقدیر و تشکر

از تمام کسانی که در اجرای این پژوهش همکاری داشتند، کمال قدردانی به عمل می‌آید.

منابع

- احمدی، ژاله؛ و زینالی، علی (1397). تأثیر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان: نقش میانجی کیفیت خواب، اهمال‌کاری تحصیلی و استرس تحصیلی. پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، 6 (2)، 21-32.
- اسماعیلی شهناء، معصومه؛ شالچی، بهزاد؛ احمدی، عزت‌اله (1399). نقش میانجی ارضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی در ارتباط عملکرد خانواده و موقعیت اقتصادی - اجتماعی با اعتیادپذیری جوانان. فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی، 15 (57)، 34-49.
- امین، شهین؛ هارون رشیدی، همایون؛ کاظمیان مقدم، کبری (1401). بررسی رابطه سبک‌های والدگری و الگوهای ارتباطی خانواده با وابستگی به شبکه‌های مجازی: نقش واسطه‌ای شایستگی اجتماعی. نشریه فرهنگی تربیتی زنان و خانواده، 58 (17)، 133-157.
- حجتی، محمد؛ عباسی، محمد؛ قدم‌پور، عزت‌اله (1401). مدلیابی پرخاشگری در مدرسه بر اساس عملکرد خانواده، روان‌نچورخویی و جو مدرسه: نقش واسطه‌ای باور به پرخاشگری، همدلی و دلبستگی به مدرسه. پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، 47 (77-98).
- زاده محمدی، علی؛ ملک خسروی، غلام (1385). بررسی مقدماتی و ویژگی‌های روان‌سنجی و اعتباریابی مقیاس سنجش کارکرد خانواده. فصلنامه خانواده‌پژوهشی، 5 (2): 69-89.
- شهبازی، جواد؛ میرهاشمی، مالک؛ ابوالمعالی الحسینی، خدیجه (1401). رابطه سبک زندگی و نیازهای بنیادی روان‌شناختی با وابستگی به شبکه‌های اجتماعی با میانجیگری هوشه یجانی. پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، 46 (1-16).
- غفوری، نجمه؛ و حقایق، سیدعباس (1400). رابطه عملکرد خانواده با وابستگی به شبکه‌های اجتماعی با نقش واسطه‌ای خودتنظیمی هیجانی در نوجوانان. مجله فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، 11 (3)، 47-64.
- نعیمی، ابراهیم (1396). پیش‌بینی افت تحصیلی براساس میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و احساس ارزش شخصی. مجله پژوهش‌های مشاوره، 16 (62)، 189-206.
- یوسفی، ناصر (1391). بررسی شاخص‌های روان‌سنجی مقیاس‌های شیوه سنجش خانوادگی مک مستر. فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی، 7 (3): 85-114.
- Auclair-Pilote, J., Lalande, D., Tinawi, S., Feyz, M., & De Guise, E. (2021). Satisfaction of basic psychological needs following a mild traumatic brain injury and relationships with postconcussion symptoms, anxiety, and depression. *Disability and rehabilitation*, 43 (4), 507-515.
- Bandura, A. (2007). Much ado over a faulty conception of perceived self-efficacy grounded in faulty experimentation. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 26 (6), 641-658
- Bu, H., Chi, X., & Qua, D. (2021). Prevalence and predictors of the persistence and incidence of adolescent internet addiction in Mainland China: A two-year longitudinal study. *Addictive Behaviors*, 122, 107039.
- Cacioppo, M., Barni, D., Correale, C., Mangialavori, S., Danioni, F., & Gori, A. (2019). Do attachment styles and family functioning predict adolescents' problematic internet use? A relative weight analysis. *Journal of Child and Family Studies*, 28 (5), 1263-1271.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2011). Levels of analysis, regnant causes of behavior and well-being: The role of psychological needs. *Journal of Psychological Inquiry*, 22, 17-22.
- Durak, H. Y. (2018). Modeling of variables related to problematic internet usage and problematic social media usage in adolescents. *Current Psychology*, 3, 1-3.
- Epstein, N. B., Ryan, C.E. Bishop, D. S., Miller, I.W., & Keitner, G.I. (2003). *The Macmaster model: A view of healthy family functioning*. In F. Walsh (Ed). *Normal family processes* (3rd ed., pp.581-607). New York: Guilford Press.
- Ferris, R. (2011). Internet addiction disorder: Causes, symptoms and consequences. *Psychology of Virginia Technology*, 26-9.
- Gulbahar, Y., Kalelioglu, F., & Madran, O. (2010). *Sosyal aglarin egitim amacli kullanimi [Educational use of social networks]*. XV. Turkiye'de Internet kullanimi konferansi. Istanbul: Istanbul Teknik University.
- Haberland, K., & Atkin, D. (2021). Mobile gaming and Internet addiction: When is playing no longer just fun and games? *Computers in Human Behavior*, 126, 106989.
- He, Q. (2022). The Relationship between Family and social media. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 670, 318-322.

- Hsieh, H. F., Mistry, R., Kleinsasser, M. J., Puntambekar, N., Gupta, P. C., Raghunathan, T., ... & Pednekar, M. S. (2022). Family functioning within the context of families with adolescent children in urban India. *Family Process*, e12784
- Kujath, C. L. (2011). Facebook and my space: Complement or substitute for face-to-face interaction? *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 14 (1, 2), 75–8.
- Li, W., Garland, E. L., & Howard, M. O. (2021). Family factors in Internet addiction among Chinese youth: A review of English- and Chinese-language studies. *Computers in Human Behavior*, 31, 393–411.
- Martos, T., & Sally, V. (2017). Self-determination theory and the emerging fields of relationship science and Nich construction theory. *European Journal of Mental Health*, 1 (12), 73-87
- Novak, C. J., Chang, E. C., Xu, J., Shen, J., Zheng, S., & Wang, Y. (2021). Basic psychological needs and negative affective conditions in Chinese adolescents: Does coping still matter. *Personality and Individual Differences*, 179, 110889.
- Ozlem, F., & Alkayab, A. (2021). Internet addiction and psychosocial problems among adolescents during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional study. *Archives of Psychiatric Nursing*, 35 (6), 595-601.
- Papalia E. D. & Olds W. S. (2010). *Human development*. Fifth Edition. McGraw – Hill.
- Pérez-Fuentes, M. D. C., Molero Jurado, M. D. M., Barragán Martín, A. B., & Gazquez Linares, J. J. (2019). Family functioning, emotional intelligence, and values: Analysis of the relationship with aggressive behavior in adolescents. *International journal of environmental research and public health*, 16 (3), 478.
- Reeve, J., & Tseng, C. M. (2011). Agency as a fourth aspect of students' engagement during learning activities. *Contemporary Educational Psychology*, 36 (4), 257-267.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2020). Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions. *Contemporary Educational Psychology*, 61, 101860.
- Ryan, R. M., Ryan, W. S., Di Domenico, S. I., & Deci, E. L. (2019). *The CHAPTER6 Nature and the Conditions of Human Autonomy and Flourishing*. The Oxford Handbook of Human Motivation, 89
- Şenormancı, O., Şenormancı, G., Güçlü, O., & Konkan, R. (2014). Attachment and family functioning in patients with Internet addiction. *General Hospital Psychiatry*, 36 (2), 2-3-207.
- Tian, Y., Yu, C., Lin, S., Lu, J., Liu, Y., & Zhang, W. (2019). Parental psychological control and adolescent aggressive behavior: Deviant peer affiliation as a mediator and school connectedness as a moderator. *Frontiers in psychology*, 10, 358.
- Turel, O., Serenko, A. (2012). The benefits and dangers of enjoyment with social networking. *European Journal of Information Systems*, 21 (5), 512–528.
- Unanue, W., Gómez, M. E., Cortez, D., Oyanedel, J. C., & Mendiburo-Seguel, A. (2017). Revisiting the link between job satisfaction and life satisfaction: The role of basic psychological needs. *Frontiers in psychology*, 8, 680.
- Weinstein, N., Khabbaz, F., & Legate, N. (2016). Enhancing need satisfaction to reduce psychological distress in Syrian refugees. *Journal of consulting and clinical psychology*, 84 (7), 645.
- Wu, L., Ding, F., Hu, T., Cheng, G., & Chen, X. (2021). Daily Stress and Behavioral Problems in Chinese Children: The Moderating Roles of Family Functioning and the Classroom Environment. *Frontiers in Psychology*, 12, 742293.
- Xu, L., Wu, L., & Geng, X. (2021). A review of psychological interventions for internet addiction. *Psychiatry Research*, 302, 114016.
- Zhen, R., Liu, R. D., Ding, Y., Wang, J., Liu, Y., & Xu, L. (2017). The mediating roles of academic self-efficacy and academic emotions in the relation between basic psychological needs satisfaction and learning engagement among Chinese adolescent students. *Learning and Individual Differences*, 54, 210-216.